

SUOMEN EVANKELIS-LUTERILAINEN KIRKKO
EVANGELISK-LUTHERSKA KYRKAN I FINLAND

PIISPAINKOKOUS
BISKOPSMÖTET

Biskopsmötets redogörelse med anledning av ändring i äktenskapslagen

Riksdagen godkände 28.11.2014 en ändring i äktenskapslagen som innebär att lagen gäller "två personer" och inte längre enbart "en kvinna och en man" (1 kap. 1 §, 1 mom.). När ändringen träder i kraft 1.3.2017 kan även par av samma kön vigas till äktenskap.

Samhällets förändrade syn på äktenskapet ställer den evangelisk-lutherska kyrkan i Finland inför en ny situation, som utgör fortsättningen på ett långt samtal kring sexuella minoriteters och könsminoriteters ställning i kyrkan och samhället. Lagändringen är också förknippad med rättsliga frågor som gäller vigsel till äktenskap.

Medborgarinitiativet för lagändringen samt det betänkande av riksdagens lagutskott som behandlade initiativet (14/2014 rd) betonade att lagändringen inte ingriper i kyrkornas eller de religiösa samfundens rätt att förrätta vigslar enligt villkor och former som de själva bestämt.

Kyrkomötet beslutade 5.11.2015 på grundval av allmänna utskottets betänkande 3/2015 att "begära en redogörelse av biskopsmötet för församlingarna och prästerna om kyrkans syn på äktenskapet, alla människors oförytterliga värde samt prästens skyldigheter som grundar sig på kyrkomötets och biskopsmötets tidigare utlåtanden".

Alla har ett människovärde

Den lutherska kyrkan grundar sin etiska undervisning på principerna om människovärdet och kärleken till nästan. Varje människa är Guds skapelse och har därför ett unikt och omistligt människovärde. Jesu ord och gärningar visar hur varje människa ska älskas, tjänas och behandlas med respekt. Utifrån sin egen tro försvarar kyrkan varje människas värde och omfattar de mänskliga rättigheter som står i centrum för den moderna internationella rätten.

Under den senaste tiden har olika frågor med anknytning till sexualitet och familj på ett nytt sätt tagit plats i diskussionen om mänskliga rättigheter. Den lutherska kyrkan vill för sin del tjäna och stödja människor i de här frågorna. Samtidigt är kyrkan medveten om att den inte alltid lyckats göra det på ett konstruktivt sätt. Kyrkans ord och agerande har också lett till att den upplevts som avvisande och respektlös.

Frågor som berör sexualitet, familj och parförhållanden berör människor på ett djupt plan eftersom de hör till livets hörnstenar men samtidigt gör människan sårbar. Att hitta en partner, uppleva parrelationens och familjelivets glädjeämnen och utmaningar och bilda en familj som motsvarar de egna önskemålen eller idealen är frågor som berör alla – sexuella minoriteter och könsminoriteter i lika hög grad som andra.

I växlande livssituationer vill kyrkan stödja människorna och förkunna det goda budskapet om en helig Gud inför vilken alla är syndiga och vars nåd alla behöver (Rom. 3:22–24). Varje människa är Guds avbild (1 Mos. 1:27) oberoende av ålder, ursprung, språk, nationalitet, religion, sexuell orientering eller familjeform. Människovärdet är inte heller beroende av social acceptans, ekonomisk nytta, framgång eller prestationer.

I kyrkan finns rum för olika familjer, ensamstående, änkor och änklingar, frånskilda och personer som tillhör en sexuell minoritet eller en könsminoritet. I Kristus är alla jämlika (Gal. 3:26–28) och kallade att sätta andra högre än sig själva (Fil. 2:3). Att se snett på eller stänga ute olika minoriteter strider mot principen om kärleken till nästan.

I ett pluralistiskt samhälle lever olika övertygelser och uppfattningar om vad som utgör ett gott liv sida vid sida. Vi måste kunna leva tillsammans trots att vi har olika åsikter. Det är viktigt att ingen stämplas eller isoleras, utan att allas rätt att följa sitt samvete respekteras.

Samvetsfrihet innebär också att vi respekterar varandras livsval, även om vi inte själva förstår dem. Hit hör tillförsikten att den andra personen har uppriktigt goda avsikter. Bakom varje livsval och personligt avgörande ligger alltid faktorer som ingen annan än Gud känner till. Nya Testamentet uppmanar de kristna att inte döma andra (Luk. 6:37–38; 1 Kor. 4:5; Jak. 4:11–12).

Personer som tillhör sexuella minoriteter eller könsminoriteter och som hör till kyrkan möter olika attityder. En del av kyrkans medlemmar anser att relationer mellan personer av samma kön inte är förenliga med den kristna människosynen, även om de accepterar homosexuella som människor. Andra anser att kyrkan om den accepterar homosexuella också måste acceptera deras parrelationer. Det finns också personer som inte har någon stark åsikt i frågan. Det är viktigt att människor som tänker på olika sätt försöker sätta sig in i varandras situationer och lyssna till varandra i Jesu gyllene regels anda.

Perspektiv på äktenskapets historia

Diskussionen kring äktenskapet tjänar på att debatter och förändringar i vår egen tid sätts in i ett större historiskt sammanhang.

Till att börja med varierar syn och praxis när det gäller äktenskap och parförhållanden betydligt beroende på kultur och tidsålder. Idén om äktenskapet mellan man och kvinna förekommer i många varianter i världens kulturer. System baserade på såväl engifte som månggifte finns representerade. Det förekommer också skilda uppfattningar om hur äktenskap ska ingås och med vem man överhuvudtaget kan gifta sig.

Mångfalden framgår också av Bibelns kanon. Gamla Testamentets äldsta berättelser återger de seder och bruk som härskade i det forntida Mellanöstern, där en man kunde ha flera hustrur och där målet med olika arrangemang var att föda och fostra ättlingar.

I Nya Testamentet blir engifte idealet (Matt. 19:1–12). Engiftet som ideal för de tidiga kristna hade sitt ursprung i den judiska traditionen och passade ihop med den tidens romerska äktenskapssyn. Det här förstärkte tänkesättet att monogamin mellan man och kvinna grundar sig på naturens lag. Samtidigt övergav de kristna en del av antikens seder, till exempel att ha bihustrur.

Nya Testamentet beskriver äktenskapet mellan man och kvinna i ett positivt ljus. Det jämförs med kärleken mellan Kristus och församlingen (Ef. 5:21–33). Det här innebar att de strömningar under senantiken som såg sexualitet och äktenskap som något ont inte slog igenom (1 Tim. 4:1–5). I Nya Testamentet kan också dåtida tankegångar urskiljas till exempel när det gäller förhållandet mellan män och kvinnor.

Nya Testamentet innehåller också ställen där äktenskapet förstås som ett fenomen som tillhör denna förgängliga värld. Den kristna klostertraditionen bygger på sådana Bibelställen som framhäver spänningsfältet mellan äktenskapet och Guds rike. (Se t.ex. Luk. 20:34–36; 1 Kor. 7.)

När äktenskapet analyseras ur ett historiskt perspektiv framgår också att de varierande synerna på äktenskapet förenas av en anknytning till sexualiteten mellan man och kvinna. Ofta förknippas äktenskapet med berättelser om världens uppkomst. Sexualiteten mellan man och kvinna ses som en symbol för verklighetens innersta väsen, sammanflätad med skapelsens strukturer. Det sexuella förhållandet mellan man och kvinna skiljer sig från alla andra förhållanden eftersom det är det enda som kan ge upphov till gemensamma biologiska barn. Därför har förhållandet mellan man och kvinna reglerats på många sätt.

Även i Bibeln finns antydningar till det tänkesätt som beskrivs ovan. I den första skapelseberättelsen skapas människan ”som man och kvinna” och får uppgiften att föröka sig och uppfylla jorden (1 Mos. 1:27–28). Den andra skapelseberättelsen beskriver sexualitetens ursprung utifrån hur kvinnan skapades till mannens följeslagare (1 Mos. 2:21–25).

I traditionella kulturer förekommer också förhållanden mellan personer av samma kön. När sådana förhållanden varit accepterade har de ofta förknippats med bestämda livsskeden eller roller.

I en omfattande religionsvetenskaplig jämförelse förhåller sig Bibelns texter rätt negativt till homosexualitet. Forskarnas åsikter går isär när det gäller orsakerna och hurdan homosexualitet som avses. En central fråga är huruvida de homoerotiska fenomen som förekom i den miljö där Bibeln kom till kan jämföras med sådana långvariga, jämlika parförhållanden som de nuvarande registrerade partnerskapen eller äktenskapen mellan personer av samma kön.

Mitt i den kulturanthropologiska mångfalden framträder en allmän linje: i traditionella kulturer råder en *religiös-symbolisk äktenskapssyn*, där den förhärskande uppfattningen varit att äktenskapet är mellan man och kvinna och utgör en del av en mera omfattande helhet av familjeband och släktens fortlevnad.

Det västerländska äktenskapets historia har gått från det socialt reglerade heterosexuella äktenskapet som till och med uppfattats som ett ekonomiskt förhållande mot uppfattningen att äktenskap ingås mellan två vuxna som älskar och vill binda sig vid varandra. Det här innebär att en *äktenskapssyn med fokus på ömsesidig överenskommelse* blivit dominerande. Idéhistoriskt spårar en del forskare den här moderna äktenskapssynen till upplysningstiden, då den religiösa innebörd som av tradition kopplats ihop med äktenskapet började upplösas.

Samtidigt har parternas eget samtycke till äktenskapet också tidigare betonats i den västerländska traditionen. I den medeltida kyrkliga lagstiftningen rådde principen att äktenskapet baseras på makarnas ömsesidiga samtycke. På så sätt ville man stärka bandet mellan makarna och undvika att någon tvingas till äktenskap till exempel genom avtal mellan familjerna. Därför blev frågorna till båda makarna en del av vigselformuläret. Dessutom har flera olika religiösa, naturrättsliga och sociala villkor reglerat äktenskapet. Ett av dem har varit makarnas kön.

Den västerländska äktenskapslagstiftningens utveckling har således återspeglat synen att samhället inte mer än nödvändigt ska lägga sig i hur äktenskap ingås eller eventuellt upplöses. Lagstiftningens uppgift har närmast blivit att förhindra månggifte och äktenskap mellan nära släktingar samt att trygga barnens och den ekonomiskt sämre ställda partens intressen vid en skilsmässa. Den här utvecklingen har gett upphov till synen på äktenskapet som en institution som kan formas enligt historiska förändringar.

Den traditionella religiösa, symboliska äktenskapssynen inkluderar könsskillnaden mellan man och kvinna i definitionen av äktenskapet. Det sexuella umgänget får en stark symbolisk och rentav sakramental innebörd. Den moderna äktenskapssynen betonar däremot den ömsesidiga överenskommelsen mellan två individer. När dessutom kunskapen och uppfattningarna om homosexualitet förändrats har man ansett att makarnas kön inte har någon betydelse. Det väsentliga har blivit deras kärlek till varandra, som man vill stödja genom att viga dem till äktenskap.

Äktenskap mellan två personer av samma kön blev för första gången möjligt i Nederländerna år 2001. Därefter har andra länder i Europa och Amerika ändrat sina äktenskapslagar. Den ändring i äktenskapslagen som träder i kraft i Finland 1.3.2017 är ett led i den här utvecklingen.

Den lutherska reformationens betoningar i synen på äktenskapet

De lutherska reformatorerna skrev mycket om äktenskapet i sin egen kulturella och samhällsliga situation. De anslöt sig till den kristna traditionen att äktenskapet mellan kvinna och man är en levnadsform instiftad av Gud. Samtidigt framhävde de äktenskapets samhällsliga och allmänmänskliga karaktär.

Enligt de lutherska bekännelseexterna är äktenskapet instiftat av Gud (1 Mos. 2:24) och bekräftat av Jesus. Det kallas ett heligt, andligt stånd och en gudomlig institution. Äktenskapet anses grunda sig på naturrätten: staten eller kyrkan har inte "skapat" äktenskapet. Det föregår staten och är känt bland alla folk – även utanför kristenheten. Både mannens och kvinnans fria samtycke krävs för att det ska kunna ingås.

Enligt bekännelseskriterierna har äktenskapet flera syften. Det yttersta syftet är att stärka bandet mellan makarna samt att föda och fostra nytt liv:

Redan i början ställde Gud äktenskapet framför allt annat och skapade mannen och hustrun olika just för äktenskapet, inte till okyskhet, utan för att de ska hålla samman, vara fruktsamma, föda, försörja och uppfostra barn till Guds ära. Därför har Gud välsignat äktenskapet rikligt, mer än något annat stånd. (Stora Katekesen, I, 207.)

Utifrån Nya Testamentet (1 Kor. 7:2) såg reformatorerna äktenskapet också som ett "botemedel mot synd": äktenskapet som bygger på att makarna är trogna och förbundna till varandra utgör en acceptabel ram för sexualiteten. Luther såg sexualiteten som en naturlig del av äktenskapet. Det sexuella samlivet stärker makarnas ömsesidiga tillgivenhet, förebygger otrohet och stöder ett livslångt äktenskap, vilket också tjänar barnens intressen.

Reformatorerna betonade äktenskapet som en skola i kristen tro och kärlek. För att bevara kärleken i det gemensamma hemmet ska makarna värna om sin inbördes relation, respektera varandra, ge avkall på sina egna rättigheter, tillsammans fostra barn och lära sig förlåta. Reformatorerna var medvetna om att relationsproblem förekom makarna emellan och medlade i en del äktenskapsgräl.

Lutheranerna kritiserade sin tids katolska kyrka för att underskatta äktenskapets betydelse. På medeltiden ansågs klosterkallelsen i andligt avseende värdefullare än äktenskapet. I motsats till denna betoning ansåg lutheranerna att Bibeln nämner äktenskapet som ett av Gud instiftat "sant andligt stånd" medan den inte känner några klosterlöften. Hit hör Luthers berömda konstaterande att Gud och änglarna gläder sig i himlen när en familjefar tvättar barnets blöjor, även om resten av världen skulle håna honom och anse att det är under hans värdighet.

Det här ledde till att lutheranerna kritiserade det celibattvång för präster som anammats under tidig medeltid. Även präster tilläts ingå äktenskap "då vi ha ett gudomligt bud, då kyrkans sedvänja är känd och då det orena celibatet föder så mycken anstöt..." (Augsburgska bekännelsen XXIII, 18).

Man ville inte göra äktenskapet till en måttstock för rätt slags andlighet eller människans värde. Att vara ogift ansågs också vara en kallelse från Gud. Den ansågs lämpa sig för få och förutsätta en särskild nådegåva.

Enligt de lutherska bekännelseskriterierna ska äktenskapet inte jämföras med dopets och nattvardens sakrament eftersom det inte förmedlar syndernas förlåtelse. Därför kallas det inte ett sakrament. Samtidigt grundar sig äktenskapet mellan man och kvinna på Guds bud och är förknippat med många löften. Påståendet att reformationen ville sekularisera äktenskapet

genom att göra det till enbart ett "världsligt stånd" ger därför inte en historiskt riktig bild av den lutherska äktenskapssynen.

Trots att de lutherska reformatorerna inte kallade det ett sakrament ansåg de att äktenskapet hade en stark andlig dimension. I bästa fall kan den äktenskapliga kärleken avspegla förhållandet mellan Kristus och församlingen. Utgående från Efesierbrevets 5:e kapitel löd det Wittenbergiska vigselformuläret: "Man, här är din hustru, älska henne som Kristus älskat församlingen. Hustru, här är din man, älska honom som församlingen älskat Kristus."

Rättsliga frågor i anslutning till ingåendet och upplösandet av äktenskap samt arvsordningen ville lutheranerna överföra från kyrkan till samhället. Luther betonade därför i en bilaga till lilla katekesen att äktenskapets former varierar regionalt:

Enligt ordstävets ska man ta seden dit man kommer. Eftersom bröllop och äktenskap är samhällets sak angår det inte oss präster och kyrkotjänare att utfärda bestämmelser om dem. Låt varje stad och land följa sina egna seder och bruk. [---] Låt herrar och råd ordna sådant som de vill – det angår mig inte. Men om man ber oss välsigna brudparet, be för dem eller också viga dem – utanför kyrkan eller i kyrkan – är det vår skyldighet att göra vad som begärs.

Samtidigt ansåg man att den kristna tron ger äktenskapet mellan kvinna och man ett särskilt andligt innehåll som står över den äktenskapssyn som grundar sig på lagstiftning och naturligt förnuft.

Enligt reformatorerna hjälper tron makarna att se äktenskapet som en levnadsform instiftad av Gud och att se maken/makan som en gåva från Gud. Att föda och uppfostra barn tillsammans är ett svar på Guds kallelse. Tron hjälper oss också att bära vårt kors: vid ekonomiska svårigheter, sjukdomar, barnlöshet eller andra motgångar i samlivet vänder vi oss till Gud och ber om hans hjälp.

Även om den världsliga lagstiftningen skulle tillåta skilsmässa på bestämda grunder ska kristna enligt Luther i så stor utsträckning som möjligt undvika att utnyttja den här rätten. Kristna makar ska sträva efter att uthärda varandras svagheter, bli sams och förlåta varandra, till och med när det gäller otrohet.

Den lutherska reformationens betoningar i fråga om äktenskapet framgår koncist i en bön som ingår i Martin Luthers Vigselformulär:

Herre, vår Gud, du som har skapat mannen och kvinnan och bestämt att de ska ingå äktenskap, du som välsignar dem med livmoderns frukt och låter deras äktenskap avbilda hemligheten i kärleken mellan din käre Son Jesus Kristus och kyrkan, vi ber dig, att du i din godhet utan slut förhindrar att denna din skapelse, din bestämmelse och din välsignelse förvrängs och skadas och att du i din nåd beskyddar den mitt ibland oss genom Jesus Kristus, vår Herre.

Evangelisk-lutherska kyrkans nuvarande undervisning om äktenskapet

Äktenskapssynen i den finländska evangelisk-lutherska kyrkans undervisning har följt den grundläggande linje som utformats genom reformationen. Kyrkans undervisning och praxis har genomgått förändringar till exempel i inställningen till äktenskapshinder, makarnas inbördes ställning, skilsmässa och vigsel av frångilda. Oavsett förändringarna har äktenskapet ansetts vara ett förbund mellan man och kvinna. Nedan följer några exempel på hur kyrkan gett uttryck för sin äktenskapssyn.

I *Katekesen* som godkändes 1999 ses sexualiteten mellan man och kvinna som en del av Guds goda skapelseverk: "Gud har skapat människan till man och kvinna. Sexualiteten, som är en del av Guds skapelseverk, är viktig för att ett förhållande mellan en man och en kvinna skall uppstå och kunna bevaras. I äktenskapet kan makarna vara till glädje för varandra. De lär sig tjänande kärlek och får fostra en ny generation."

I slutsatserna i biskopsmötets utredning för kyrkomötet *Partnerskapslagens följder för kyrkan* (2010, 128–129) konstaterades att den klassiska grunden för kyrkans undervisning om människan och sexualiteten ligger i övertygelsen att Gud har skapat människan till man och kvinna och instiftat äktenskapet. Ett äktenskap som bygger på löften till och respekt för varandra erbjuder den tryggaste omgivningen för parets sexuella umgänge och barnens utveckling. Kyrklig vigsel till äktenskap sker mellan en man och en kvinna. Biskopsmötet ansåg också att en utvidgning av äktenskapet, så att makarnas kön eller antal inte definieras, avviker från den människosyn som äktenskapet av tradition baserat sig på såväl i kyrkans andliga liv som i samhällets lagstiftning. Som makar i ett äktenskap är mannen och kvinnan jämställda och kompletterar varandra. Till båda makarnas skyldigheter hör att iakttä resppekt, trofasthet, omsorg och äktenskaplig trohet. Ett sådant förbund ger de bästa förutsättningarna för nytt liv. Genom att stödja detta kan man skydda barnens uppväxt och främja hela den mänskliga gemenskapens välmående.

I sitt betänkande 4/2010 om biskopsmötets utredning betonade kyrkomötets konstitutionsutskott att äktenskapet är ett förbund mellan man och kvinna (s. 5):

Konstitutionsutskottet utgår från den äktenskapssyn som finns uttryckt i Bibeln och kyrkans bekännelseskrifter. Kyrkans tro lär att äktenskapet är ett förbund mellan en man och en kvinna som Gud instiftat vid skapelsen. Uppfattningen baserar sig på Bibelns urberättelser (1 Mos. 1:27–28; 2:18–25) och Jesu bekräftelse i evangelierna (Matt. 19:4–6; Mark. 10:6–9). Äktenskapet och den äktenskapliga kärleken mellan en kvinna och en man ses i Bibeln och kyrkans tradition också som en bild av kärleksrelationen mellan Kristus och kyrkan (Ef. 5:25–31). Samtidigt anses förhållanden utom äktenskapet (1 Kor. 6:12–20) och månggifte (1 Kor. 7:2; 1 Tim. 3:2) stå i strid med den äktenskapliga kärleken mellan man och hustru. Bibeln kallar människan, skapad till man och kvinna, för Guds avbild (1 Mos. 1:27): "Gud skapade människan till sin avbild, till Guds avbild skapade han henne. Som man och kvinna skapade han dem."

Konstitutionsutskottet utformade sitt betänkande 4/2010 medvetet om den motion för att utsträcka äktenskapslagen till par av samma kön som då var aktuell i riksdagen (s. 6): ”I de diskussioner som förts den senaste tiden har man lagt fram förslag om en så kallad könsneutral äktenskapslag. Konstitutionsutskottet anser att kyrkan till denna del inte kan ändra sin egen uppfattning av äktenskapet, vilken hör till kyrkans trosuppfattning och människosyn.”

En viktig teologisk princip är att gudstjänstens och de kyrkliga förrättningarnas böner och andra liturgiska element uttrycker kyrkans gemensamma tro. Därför speglar kyrkohandbokens vigselformulär kyrkans äktenskapssyn. Även om vissa av de valbara texterna och bönerna inte innehåller några hänvisningar till de blivande makarnas kön beskriver formulärens ordval och allmänna karaktär äktenskapet som ett förbund mellan man och kvinna.

En ny situation uppstår när samhällets syn på äktenskapet utsträcks till par av samma kön. En del lutherska kyrkor – till exempel de nordiska systerkyrkorna – har ändrat sin undervisning om äktenskapet så att även par av samma kön kan vigas eller välsignas i kyrkan. De flesta lutherska kyrkor har hållit fast vid den traditionella synen. Trots att frågan om samkönade äktenskap delar lutheranerna anser vår kyrka att det är viktigt att bevara gemenskapen med alla.

När äktenskapslagen ändras 1.3.2017 blir utmaningen att kombinera den lutherska synen på äktenskapet med ett pastoralt och respektfullt förhållningssätt till par av samma kön. De alternativ som föreslagits i diskussionen är närmast att a) hålla fast vid nuvarande praxis att viga personer av olika kön, b) utsträcka vigseln till att omfatta även personer av samma kön eller c) att helt och hållet avstå från vigselrätten. Det sistnämnda skulle leda till en diskussion om huruvida äktenskap ska välsignas – och i så fall hurdana äktenskap.

Kyrklig vigsel

Prästernas rättigheter och skyldigheter vid vigsel till äktenskap regleras av äktenskapslagen och de bestämmelser, föreskrifter och anvisningar som grundar sig på kyrkolagstiftningen.

Enligt 14 § i äktenskapslagen förrättas vigseln antingen kyrkligt eller borgerligt. I båda fallen krävs att de blivande makarna är samtidigt närvarande och svarar jakande på frågorna.

Enligt 17 § i äktenskapslagen får en kyrklig vigsel förrättas ”1) inom evangelisk-lutherska eller ortodoxa kyrkan av en präst, samt 2) inom ett registrerat religionssamfund av den som har fått vigselrätt enligt lagen om vigselrätt.” Formuleringen visar att religionssamfundet getts rätten att viga, inte att de ålagts skyldigheten att göra det.

16 § i äktenskapslagen ger religionssamfundet rätt att bestämma övriga villkor och former för vigseln. I praktiken har dessa sitt ursprung i kyrkans eller religionssamfundets egen bekännelse och tradition.

Även i den evangelisk-lutherska kyrkan i Finlands egen kyrkoordning bestäms att vigseln förrättas av en präst (KO 2 kap. 18 §). Prästen ska förrätta en kyrklig vigsel i evangelisk-lutherska kyrkan enligt de bestämmelser kyrkan utfärdat.

När riksdagen beslutade att ändra äktenskapslagen så att den även gäller parförhållanden mellan personer av samma kön ville man inte ingripa i kyrkornas och religionssamfundens självbestämmanderätt. Enligt lagutskottets mening (14/2014 rd) ”uppkommer ingen juridisk skyldighet för religionssamfunden att ändra sin vigselpraxis om de föreslagna lagändringarna godkänns”.

Ändringen i äktenskapslagen försätter alla kyrkor och religionssamfund som förrättar kyrkliga vigslar i en ny situation. De här kyrkorna och religionssamfunden har ändå ingen juridisk skyldighet att ändra sin egen praxis såvida de inte själva beslutar att göra det utifrån sin egen tradition och sina egna regler för beslutsfattande.

Kyrkans egna bestämmelser om vigsel till äktenskap

De bestämmelser om vigsel som gäller inom den evangelisk-lutherska kyrkan i Finland finns i kyrkoordningen och kyrkohandboken: ”Om gudstjänsterna, sakramenten och de kyrkliga förrättningar ges bestämmelser i kyrkoordningen och kyrkohandboken.” (KL 4 kap. 2 § 1 mom.) Kyrkoordningen och kyrkohandboken, som nämns jämsides i kyrkolagen, utgör tillsammans regelverket om kyrklig vigsel. Båda har godkänts av kyrkomötet med kvalificerad majoritet och kan ändras enbart av kyrkomötet.

Kyrkoordningen och kyrkohandboken innehåller också bestämmelser om välsignelse av äktenskap, en förrättning som är ett liturgiskt alternativ till den kyrkliga vigseln. Där välsignas ett äktenskap som ”har ingåtts i annan ordning än den som iaktas av en evangelisk-luthersk kyrka” (KO 2 kap. 20 §).

Till biskopsmötets uppgifter hör att meddela närmare föreskrifter om kyrkliga förrättningar (KL 21 kap. 2 § 5b mom.). Sådana föreskrifter är till exempel *Du är med mig.Handledning för kyrkliga förrättningar* (2005) och *Inför det heliga. Möte med andra religioner vid kyrkliga förrättningar* (2013) som innehåller tillämpningsdirektiv för förrättningar i anslutning till ingåendet av äktenskap. Dessutom ska domkapitlet vid behov meddela kompletterande anvisningar (KL 4 kap. 2 § 1 mom.). Domkapitlet eller biskopsmötet har emellertid inga befogenheter att utfärda tillämpningsanvisningar som strider mot det som bestäms i kyrkoordningen och kyrkohandboken.

Enligt kyrkoordningen ska kyrkliga förrättningar utföras i enlighet med kyrkohandboken (KO 2 kap. 1 §) och de böcker som används i dem ska vara avfattade i enlighet med bekännelsen (KO 1 kap. 2 §). Dessutom konstateras särskilt om vigsel till äktenskap att de förlovade ska vigas kyrkligt till äktenskap ”på det sätt som föreskrivits i kyrkohandboken” (KO 2 kap. 18 §).

Kyrkohandboken innehåller tre formulär: vigsel, välsignelse av äktenskap och brudmessa. Teologiskt sett är vigsel och välsignelse i stor utsträckning samma sak. Skillnaden är närmast juridisk: vigseln omfattar de rättsverkningar som nämns i äktenskapslagen. Brudmässan är en vigsel där man också firar nattvard.

Av ingressen, frågorna, bönerna, texterna och de övriga delarna i kyrkohandbokens vigselformulär framgår att formuläret utformats för att viga en man och en kvinna till äktenskap. Enligt ordalydelsen är de förlovade "brud och brudgum" (vigselformuläret) och "man och kvinna" (formuläret för välsignelse av äktenskap). Detsamma gäller kyrkohandbokens formulär för brudmässan.

I vigselformulärets frågor, som har en fast ordalydelse, frågar prästen först brudgummen "vill du ta NN till din äkta hustru". Därefter frågar prästen bruden "vill du ta NN till din äkta man". I samband med frågorna talar den svenskspråkiga handboken om "honom" och "henne".

I sin utredning år 2010 om registrerade partnerskap ansåg biskopsmötet att kyrkomötet avsett välsignelseformuläret för äktenskap som ingås mellan en man och en kvinna: "I rubriken, i ingressen och i formulärets detaljer framgår att den som godkänt formuläret har tänkt att det ska användas för att välsigna ett äktenskap mellan en kvinna och en man" (s. 126). Kyrkohandbokens liturgiska material och anvisningar har utformats på ett sätt som avspeglar den gällande katekesens äktenskapssyn. Därför kan formuläret inte utan särskilt beslut av kyrkomötet användas till exempel för att välsigna äktenskap mellan personer av samma kön.

Slutsatsen är att den ändring i äktenskapslagen som träder i kraft 1.3.2017 inte påverkar prästens rätt att viga till kyrkligt äktenskap. Kyrkoordningen och kyrkohandboken innehåller de bestämmelser om vigsel som gäller inom den evangelisk-lutherska kyrkan i Finland. En präst som viger ett par till kyrkligt äktenskap är skyldig att förrätta vigseln enligt de här bestämmelserna. Det gäller också välsignelse av äktenskap.

Aspekter på att tjäna gifta par av samma kön

I februari 2011 utfärdade biskopsmötet en anvisning om hur man ska agera när ett par som registrerat sitt partnerskap vänder sig till kyrkan med en önskan om förbön. *De pastorala anvisningarna för fritt utformad bön med och för personer som registrerat sitt partnerskap* grundade sig på ett omfattande utredningsarbete. I november 2010 bad kyrkomötet biskopsmötet att utforma en anvisning utgående från utredningen.

Anvisningen utfärdades i vetskapen om att lagen om registrerat partnerskap kunde visa sig vara tillfällig och äktenskapslagen ändras så att den gäller även par av samma kön. Så blir det också när ändringarna i äktenskapslagen träder i kraft och lagen om registrerat partnerskap upphävs. Med en gemensam anmälan kan par som registrerat sitt partnerskap ändra partnerskapet till ett äktenskap.

Efter ändringen i äktenskapslagen är det alltså inte längre par som registrerat sitt partnerskap, utan samkönade par som ingått borgerligt äktenskap eller ändrat sitt partnerskap till ett äktenskap som vänder sig till prästen eller en annan församlingsanställd. Biskopsmötets pastorala anvisningar kan tillämpas också i de här situationerna.

Även om prästen enligt den gällande kyrkoordningen och kyrkohandboken inte kan förrätta en vigsel eller välsignelse av ett äktenskap kan prästen eller en annan församlingsanställd på en

överenskommen plats be med och för dem som ingått ett borgerligt äktenskap. Användningen av kyrkorummet regleras i kyrkoordningen (KO 9 kap. 7 §, KO 14 kap. 2 §). Bönestunden kan omfatta bibeltexter, psalmer och material från kyrkans bönetradition. Vid behov kan biskopen ge närmare anvisningar eller på annat sätt instruera prästerna i sitt stift.

I församlingens övriga verksamhet gäller principen att ett äktenskap mellan personer av samma kön jämställs med andra äktenskap som ingåtts borgerligt. När församlingen gör en hindersprövning eller vill hyra ut sina lokaler för en fest följs gällande anvisningar och praxis. På begäran kan man be för en församlingsmedlems borgerliga äktenskap vid högmässogudstjänsten enligt rådande lokal praxis.

Att leva med olika syn på äktenskapet

Kyrkliga vigslar förrättas förutom i den evangelisk-lutherska kyrkan i Finland även i flera andra kyrkor och religionssamfund. Varje samfund har sin egen syn på äktenskapet och sin egen vigseltradition. Man kan utgå från att största delen av de samfund som har vigselrätt inte ändrar sin undervisning om äktenskapet.

När äktenskapslagen ändras förekommer många olika uppfattningar om äktenskapet i vårt samhälle. Vid en borgerlig vigsel kan både personer av samma kön och personer av olika kön vigas till äktenskap. Dessa äktenskap är juridiskt giltiga precis som de äktenskap som ingåtts kyrkligt.

Även om den evangelisk-lutherska kyrkan i Finland inte ändrar sin vigselpraxis när äktenskapslagen ändras uppstår en ny situation: efter 1.3.2017 kommer det att finnas gifta par av samma kön som hör till kyrkan. Som vi konstaterat ovan är kyrkan till för alla. Par av samma kön är välkomna i all kyrklig verksamhet och ska behandlas som en familj även om deras äktenskap ingåtts enligt en annan ordning än kyrkans.

I biskopsmötets utredning *Partnerskapslagens följder för kyrkan* (2010, 131–132) konstaterades att ett partnerskap som registrerats enligt den gällande lagstiftningen inte utgör något hinder för anställning i kyrkan. Detta gäller också äktenskap som ingås med en person av samma kön. I sitt fostrans- och förkunnelsearbete ska en anställd i kyrkan följa kyrkans undervisning om äktenskapet enligt de riktlinjer som kommer till uttryck i Katekesen och i andra kyrkliga böcker. Samtidigt har en anställd liksom kyrkans övriga medlemmar rätt att delta i diskussionen kring äktenskapet både inom kyrkan och i samhället i allmänhet.

Ändringen i äktenskapslagen innebär att det kommer att finnas medlemmar, förtroendevalda och anställda inom den evangelisk-lutherska kyrkan i Finland som är gifta med en person av samma kön. I kyrkan ska alla behandlas med samma respekt.

Ändringen i äktenskapslagen förändrar inte kyrkans undervisning om äktenskapet eller kyrkans vigselpraxis, men gör det nödvändigt att inom kyrkan hitta sätt att diskutera de erfarenheter och synvinklar som den nya situationen för med sig. Den nya situationen kallar alla kyrkans

medlemmar att granska sina egna attityder i ljuset av den apostoliska uppmaningen: "Överträffa varandra i ömsesidig aktning". (Rom. 12:10)

Joensuu den 31 augusti 2016

Kari Mäkinen
Ärkebiskop

Jyri Komulainen
Biskopsmötets generalsekreterare